

MONTESSORI & MUZIEK

Een handleiding vol inspiratie voor
montessoriprofessionals die werken met kinderen
in de leeftijd van 0 – 12 jaar

Foto: Montessori Nienhuis

De inhoud van dit document is verzameld en geschreven door
Anique van Neer, Joëlle de Groot en Anastasia Dingarten.

Inhoud

1.	Inleiding	2
2.	Curriculum Montessori & Muziek, een voorbeeld	3
3.	De muziekrijke voorbereide omgeving: montessorimateriaal en suggesties voor verwerkingen	6
4.	Tijdslijn van het leven met muzieksuggesties voor verschillende muzikale activiteiten. (Met verzamelde bronnen en linkjes)	8
5.	Kinderboeken over muziek	36
6.	Literatuurlijst: primaire en secundaire montessoriliteratuur	37
7.	Over de schrijvers	38

1. Inleiding

Voor je ligt een handleiding vol inspiratie voor montessori-professionals. Vanuit de Nederlandse Montessori Vereniging (NMV) is het verzoek gekomen om een stuk te schrijven over hoe je muziek op verschillende manieren extra aandacht kan geven en kan integreren in de montessori-praktijk. Naast de intrinsieke waarde van muziek, en de functie die het heeft van cultuurdruager, blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat muziek ook een positief effect heeft op de ontwikkeling van kinderen: Wat onderzoek ons leert over muziek op school.

Deze publicatie geeft mede om die reden een ruim overzicht van hoe je muziek kan integreren in kosmische opvoeding en onderwijs om geïntegreerd onderwijs te ondersteunen. Naast een voorbeeld van een totaaloverzicht curriculum Montessori & Muziek geeft deze publicatie ideeën over de voorbereide omgeving in relatie tot muziek, gebruiksaanwijzingen om muziekinstrumenten te maken en zelf te musiceren. De legenda in de muziektijdslijn geeft de kleuren aan per muziekactiviteit. Er is veel informatie verzameld van verschillende sites (waarnaar uiteraard ook verwezen wordt) allemaal bedoeld als inspiratie en gesorteerd op tijdvak. Dit is slechts een begin.

Wil je de informatie uit deze publicatie gebruiken? Verwijs dan naar de schrijvers en de bronvermelding van dit NMV-document (bron NMV, 2025). Dit document mag niet gebruikt worden voor commerciële doeleinden. Uiteraard mag er wel naar verwezen worden.

We publiceren dit document Montessori & Muziek op de website van de Nederlandse Montessori Vereniging www.montessori.nl zowel bij het netwerk 0 – 12 jaar als bij het netwerk Opleiders & Ontwikkelaars.

Veel muziekplezier,

Hartelijke groet,

Namens de schrijvers, verzamelaars en ontwerpers van dit document Montessori & Muziek,

Anique van Neer, Joëlle de Groot en Anastasia Dingarten.

2. Curriculum Montessori & Muziek, een voorbeeld

Je vindt hier een voorbeeld van een Montessori Curriculum, passend bij de periode van groei, waarvan we uitgaan binnen Montessori opvoeding – en onderwijs en onderbouwd met primaire en secundaire (Montessori) literatuur.

Wij hebben met name gedacht vanuit het principe ‘Montessoriconcepten’ koppelen aan muziek. De ‘Montessoriconcepten’ vind je in de eerste helft van dit voorbeeld Curriculum Montessori & Muziek. En de koppeling naar muziek in de tweede helft.

CURRICULUM MONTESSORI & MUZIEK				
UITGANGSPUNT = OVERZICHT: Montessoriconcept -> bovenste helft Muziek aan koppelen als domein (en niet andersom) -> onderste helft				
MONTESSORI PRIMAIRE EN SECUNDAIRE LITERATUUR	0 – 4 JAAR	4 – 6 JAAR ONTDEKKERS	6 – 9 JAAR VERKENNERS	9 – 12 JAAR WETENSCHAPPERS
1) Johnson, M. (2021). <i>Making music in Montessori</i> . London: Rowman & Littlefield.				
2) <i>Montessori Mededelingen</i> NMV-tijdschrift Mei-juni 2022 Thema: Muziek	Koppeling waarnemen	Koppeling waarnemen	KOO & cultuur <i>Lijn van het leven</i>	KOO & cultuur <i>Lijn van het leven</i>
3) Miller, K, Jean. (1999). <i>Montessori Music. Sensorial Exploration and Notation with the Bells</i>	Montessorimateriaal: Gehoorkokers Bellen	Montessorimateriaal: Gehoorkokers Bellen	Montessorimateriaal: Bellen Klankstaven	Montessorimateriaal: Klankstaven
4) Maccheroni, Anna Theorie achter waarnemen	Taal aan koppelen: Hoog – laag/ hard -zacht	Taal aan koppelen: Trappen van vergelijking Variaties Diatonische toonladder Chromatische toonladder	Taal aan koppelen: De Toonladder (5) Het lezen en schrijven van muziek (5) De G-sleutel en F-sleutel (vioolsleutel en bassleutel) (5) De Toonladders in majeur (5) Ritmische oefeningen (5) Zingen (5) Muziek voor de eerste ritmische oefeningen (5) Het luisteren naar muziek (5)	Andere toonladders
5) Montessori, M. (2023). <i>Zelfopvoeding voor het kind in de midden- en bovenbouw. Deel 2. (Deel VI: Muziek)</i> . Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.			Notenschrift Namen van toonhoogtes Italiaanse namen ...	
6) Bellenliedjes/ boek: B. Mol			Andere toonladders (cultuur)	

MONTESSORI PRIMAIRE EN SECUNDAIRE LITERATUUR	0 – 4 JAAR	4 – 6 JAAR ONTDEKKERS	6 – 9 JAAR VERKENNERS	9 – 12 JAAR WETENSCHAPPERS
Montessori, M. (2020). <i>The Montessori approach to music</i>				
Artikel: Montessori, Mario. (1956). <i>Man's spiritual expressions: language and music</i>		Keuzevrijheid	Keuzevrijheid	Keuzevrijheid
DVD: Sanford & Judy Jones. (2004). <i>Music & Movement Instructional for Montessori Teachers</i> . Youth Opera International, inc.		Herhalen Ervaren Experiment	Improviseren Onderzoekende houding Creëren	Improviseren Onderzoekende houding Creëren Wetenschappelijke
Montessori, M. (2019). <i>Brein van het jonge kind</i> . Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.		Verwondering/ KOO	Verwondering/ KOO	Verwondering/ KOO
Montessori, M. (2016). <i>De methode. De ontdekking van het kind</i> . Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company. Montessori, M. (2019). <i>Brein van het jonge kind</i> . Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.		Wilsontwikkeling Concentratie	Wilsontwikkeling Concentratie	Wilsontwikkeling Concentratie
	Montessorididactiek: Streeplopen Stilleles Aanbiedingslesjes En voorbeelden van muziek die hierbij passen	Montessorididactiek: Streeplopen Stilleles Aanbiedingslesjes En voorbeelden van muziek die hierbij passen		
Lillard, Stoll, Angelina. (2017). <i>Science behind the genius</i> . New York: Oxford University Press.	Motoriek	Motoriek		
	Practical life Opruimliedje	Practical life Opruimliedje		
	Vorbereide omgeving In de groep	Vorbereide omgeving In de groep	Vorbereide omgeving In de groep	Vorbereide omgeving In de groep
				
		Muziekhouding	Muziekhouding	Muziekhouding

MONTESSORI PRIMAIRE EN SECUNDAIRE LITERATUUR	0 – 4 JAAR	4 – 6 JAAR ONTDEKKERS	6 – 9 JAAR VERKENNERS	9 – 12 JAAR WETENSCHAPPERS
Liedjes	Natuurgeluiden 'Regenkoker' Door de wijk lopen	Volksmuziek	Soorten muziek Muziek als taal	Soorten muziek Muziekgeschiedenis Wereldmuziek
		Instrument maken	Instrument maken	Instrument maken
		Ritme		
	Prentenboeken met muziek – geluid- ritme	Prentenboeken met muziek – geluid- ritme	Boeken	Boeken
		Noten (lezen)	Noten (lezen)	
		Soorten muziekinstrumenten Namenlesjes	Samenspel	Orkest Koor
		Muziekinstrumenten bespelen		
Liedjes horende bij materiaal - vertaald - Maccharoni				
	Dans	Dans	Dans	Dans
Koppeling 3 functies van onderwijs: Kwalificatie Socialisatie Subjectwording Biesta, G. (2012). <i>Goed Onderwijs en de Cultuur van het Meten</i> . Den Haag: Koninklijke Boom uitgevers.				
	Experts inzetten	Experts inzetten Beroepen rond muziek zichtbaar maken	Experts inzetten	Kwalificatie: Experts inzetten Naar een orkest toe Gehoort Zintuigen Hooggevoeligheid/ -sensitiviteit

3. De muziekrijke voorbereide omgeving: montessorimateriaal en mogelijke verwerkingen.

Maria Montessori schrijft voor dat de voorbereide omgeving een 'prachtige huiskamer' moet zijn. Het moet zo huiselijk mogelijk zijn. Binnen deze huiselijke voorbereide omgeving is ook plaats voor muziek. We zoomen vanaf nu in op een aantrekkelijke muziekrijke 'huiskamer', die alles bevat voor kinderen om hen te stimuleren richting onafhankelijke muziekactiviteiten.

Deze muziekrijke voorbereide omgeving motiveert het kind om:

- a) Liedjes te zingen, te bewegen en muziek te spelen,
- b) Muziekinstrumenten te bespelen,
- c) (In de onderbouw) een lijn voor het (individueel/ in groepje of groep) streeplopen op muziek,
- d) Naar muziek te luisteren,
- e) Te lezen, te leren over de geschiedenis van muziek, beroemde muzikanten en muziekstukken,
- f) Zelf muziekcomposities te maken en te improviseren op muziek.

We lopen deze mogelijkheden langs en koppelen deze aan ideeën voor in de muziekrijke voorbereide omgeving van de school en de klas.

A) ZINGEN, BEWEGEN EN MUZIEK SPELEN

De meest optimale voorbereide omgeving geeft (fysiek) ruimte aan zingen, performen, bewegen en muziek spelen.

In de onderbouwgroep of elders in de montessorischool vind je de ellips voor het streeplopen, als 'vaste lijn' in een vaste ruimte. Dit kan in de eigen groep zijn of juist in een specifieke ruimte. Het zou fantastisch zijn als je een open ruimte in je eigen groep kunt creëren waar 'lopen op de lijn' mogelijk kan zijn. En denk ook eens aan een 'niet vaste lijn', bijvoorbeeld door deze ellips met krijt buiten te maken. Als je ook de mogelijkheid wil bieden om samen of alleen op muziek op een lijn te lopen met dit streeplopen, dan kan je je gebruik maken van snoerloze koptelefoons. Bijvoorbeeld pianomuziek van Scarlatti, Bach, Debussy en Poulenc leent zich hier goed voor. Onder andere deze muziek kan je ook gebruiken voor als de kinderen 's morgens van thuis in de groep komen.

Plaats muziekinstrumenten in de groep geordend op een plank, op hoogte van het kind, zodat het kind goed de instrumenten kan zien en kan pakken.

Zoek, naast ruimte in je groep, ook naar mogelijkheden voor een aparte muziekplek, waar het spelen van muziek, zingen en bewegen of performen als keuze ingezet kan worden. Dit hoeft geen apart lokaal te zijn. Er zijn montessoribasisscholen in Nederland die binnen de school of buiten een klein amfitheater hebben gerealiseerd.

En bijvoorbeeld hiermee een plek in de school creëren waar het kind kan performen: een open podium, een plek buiten, een stoel waarin een ander kind de performance kan beluisteren en bekijken.

Bied allerlei (soorten) liedjes aan, individueel of in een groep(je) door bijvoorbeeld liedteksten in een ordner in de kast te hebben staan.

Organiseer in je curriculum keuze voor deelname aan koor, dansgroep of muziekgroep. En ontwerp met de kinderen de musical van groep 8 hier rondom.

En natuurlijk geef je algemene lessen rondom muziek, muziekgeschiedenis, muziektheorie, stemgebruik, bewegen op muziek, binnen culturen, enzovoort, zie deze handleiding voor genoeg inspiratie.

B) MUZIEKINSTRUMENTEN BESPelen

Plaats soorten muziekinstrumenten, zichtbaar in de ruimte of op een plank, op ooghoogte van het kind. Kalme, niet vocale (piano)muziek bij binnenkomst in de school of groep kan helpend werken voor de overgang tussen thuis en school en terug.

Is er een piano in de centrale hal? Waarop gespeeld mag worden door eenieder? Of juist bij binnenkomst van de schooldag, dat een kind, ouder, leerkracht speelt, en tijdens speciale momenten?

Hang mooie (zwart-wit) foto's van (bekende) muzikanten (mogelijk ook dansers, performers) op, die diverse muziekinstrumenten bespelen en misschien ook een tijdsgeschiedenis binnen muziekgeschiedenis aanstippen, op ooghoogte van het kind.

Creëer keuze in het (montessori)curriculum: waar leren bespelen van een specifiek instrument, en/ of deelname aan een schoolorkest zichtbaar wordt. Voorbeeld van een montessori-curriculum in hoofdstuk 2.

En natuurlijk geef je algemene lessen rondom muziek, muziekgeschiedenis, soorten muziekinstrumenten, binnen culturen, enzovoort, zie deze handleiding voor genoeg inspiratie.

C) LUISTEREN NAAR MUZIEK

Zorg voor een lekker plekje in de klas of school, een heerlijke 'oma'-stoel en een koptelefoon waar kind diverse soorten muziek kan beluisteren.

Werkje: Welke soorten muziek hoor je?

En natuurlijk geef je algemene lessen rondom muziek, muziekgeschiedenis, het gehoor, soorten muziekinstrumenten, binnen culturen, enzovoort, zie deze voor genoeg inspiratie.

D) LEZEN EN LEREN OVER DE GESCHIEDENIS VAN MUZIEK, BEROEMDE MUZIKANTEN EN MUZIEKSTUKKEN

Zie ook hoofdstuk 4: Tijdlijn van het leven met muziek-suggesties voor verschillende muzikale activiteiten.

Werkjes bij maken.

4. Allerlei soorten boeken over muziek: zie hoofdstuk 6: Literatuurlijst: primaire en secundaire montessoriliteratuur, interessante artikelen, DVD's, filmpjes ed.

En natuurlijk geef je algemene lessen rondom muziek, muziekgeschiedenis, het gehoor, soorten muziekinstrumenten, binnen culturen, enzovoort, zie deze handleiding voor genoeg inspiratie.

E) ZELF MUZIEKCOMPOSITIES MAKEN EN IMPROVISEREN OP MUZIEK

Zoveel mooie algemene lessen, muziekmaterialen en -voorwerpen om naar te kijken en om op te spelen, zoveel boeken over muziek om te lezen, zoveel muzieksoorten om naar te luisteren en zoveel prachtige kunstwerken/ schilderijen om muziek te herinneren. Ja, dan willen kinderen in de montessorigroep wel zelf muziek maken.

Faciliteer deze verwondering, deze creativiteit door de muziekrijke voorbereide omgeving aan te vullen met nieuwe mogelijkheden. De montessorimaterialen zijn essentieel voor het zelf maken van composities en het improviseren op muziek.

De muziekrijke voorbereide omgeving kan naast de montessorimaterialen aangevuld worden met het volgende:

- Manuscriptpapier voor muziek, deze kun je bijvoorbeeld uitprinten via www.blanksheetmusic.net
- Muziekrasterpapier
- Drielijsstaf
- Vijflijsstaf
- Vijflijnige notenbalk met één of meer lijnen voor percussie
- Grote vellen posterpapier
- Grafietpotloden
- Gekleurde potloden
- Ritmekaarten met hierop individuele ritmische elementen
- ...

Orden in je muziekrijke voorbereide omgeving plekken waar kinderen uitgenodigd worden om muziekcomposities te maken en te improviseren met muziek als onderdeel van Kosmische Opvoeding en Onderwijs.

Zie voor veel voorbeelden Hoofdstuk 4, waar veel aandacht wordt besteed aan composities.

Je voorbereide omgeving wordt dan nog meer een omgeving waar kinderen in vrijheid kunnen leven en werken.

4. Tijdlijn van het leven met muzieksuggesties voor verschillende muzikale activiteiten.

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE Alle hieronder uitgewerkte informatie, over het ontstaan van het Heelal tot de tijd waarin wij leven heeft als bron het boek Big History en Wikipedia:	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
ONTSTAAN VAN HEELAL	13,8 miljard jaar geleden (3x ouder dan de aarde) (door radioactief verval gemeten)	Oerknal.	Video Powers of 10 video tonen die voor IBM is gemaakt door Charles and Ray Eames, ondersteund met muziek. De kinderen bij deze video andere muziek laten maken. Musiceren: Met slagwerk oerknal nabootsen in geluidsverhaal. Kinderen een gedicht laten schrijven over dit onderwerp, en deze op muziek zetten.	Powers of Ten - YouTube Michael Bundt - La Chasse Aux Microbes (bron muziekweb)
ONTSTAAN VAN "ONZE" ZON	5 miljard jaar geleden	Als gevolg van de oerknal waren brokken ontstaan, die begonnen te draaien, en elkaar aan te trekken. Er zweefde in de voorloper van ons heelal een bal door het universum die gas en stof aantrok met binnenin het grootste brok die met de meeste aantrekkingskracht: onze zon werd geboren.	Dit proces nadansen als groep, bijvoorbeeld met film van Derwish dansers als uitgangspunt, wanneer de uitgangspunten daarvan zijn toegelicht. Canon: Ontwaakt! Ontwaakt! Ontwaakt! Ontwaakt! De morgen breekt aan; een stralende zon langs gouden baan!	www.vrijeschoolliederen.nl
ONTSTAAN VAN PLANETEN	4,56 miljard jaar geleden	Om de zon heen, die het meeste aantrekkingskracht had, zweefden brokken die de planeten werden: de planeten werden geboren. Eén van hen is de Aarde.	Wetenschappelijke geluidsopnames luisteren van planeten: hoe klinkt de aarde, Neptunus etc. Luisteren: Gustav Holst, The planets. * (muziek is veel later gecomponeerd, maar de muziek kan deze periode illustreren). De planeten kunnen worden getekend terwijl de kinderen luisteren naar deze muziek. Musiceren: Zelf Geluiden van de aarde en andere planeten proberen te maken. Canon • Round and round Round and round the earth is turning, turning always round to morning, and from morning round to night. Canon • De sterren verschijnen avondlied. De sterren verschijnen eerst één voor één. Dan fonk'len er duizenden en telt ze geen. Dan fonk'len er duizenden en telt ze geen.	Feitelijke geluiden van planeten (wetenschappelijke geluidsopnames) Compositie van Gustav Holst, The Planets. www.vrijeschoolliederen.nl

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
ONTSTAAN VAN AARDE (PROTO AARDE)	4.54 miljard jaar geleden		Dit proces nadansen als groep, bijvoorbeeld met film van Derwish dansers als uitgangspunt, wanneer de uitgangspunten daarvan zijn toegelicht.	
ONTSTAAN VAN ONZE MAAN	4.53 miljard jaar geleden	Daarna werd de aarde (schatting op 100 miljoen jaar later volgens boek Big History) een gloeiende bol met een hard oppervlakte: waarschijnlijk door een inslag met een brokstuk zo groot als de planeet Mars, waarbij ook weer delen eraf vlogen waarvan 1 deel onze maan werd. Door de botsing ging de aarde iets langzamer draaien en daardoor afkoelen: de aarde kwam tot rust. Beeldende verwerking: de maand van de maan: (handigste in wintertijd) 1 maand lang de kinderen iedere avond thuis de maan laten schilderen of tekenen, van wassende maan naar wassende maan bijvoorbeeld, met alle maanstanden ertussenin.	Musiceren: Met muziekinstrumenten dit proces proberen na te bootsen. Over de maanstanden kunnen de kinderen een rondo componeren; een muziekstuk dat geen einde lijkt te hebben en zodoende de ontwikkeling van de maanstanden kan verbeelden. In deze fase zijn ook de seizoenen ontstaan, door de standen van de aarde t.o.v. de zon. Maar de seizoenenliedjes die we op school zingen zijn vaak verbonden aan leven wat in deze fase uiteraard nog niet bestond. Enkele seizoenenliedjes worden om die reden meegenomen in het tijdvak waar de liedjes zijn ontstaan. Een lied voor de Maan is een co-productie van onder meer De Nationale Opera en Studio Boekman. Libretto is te zingen met je groep. De kinderen kunnen een maanlied schrijven en er muziek bij componeren.	Beethoven: Mondscheinsonate (Adagio sostenuto) Debussy – Clair de lune Persussie met Beethoven
ONTSTAAN VAN DE OCEANEN	4,4 miljard jaar geleden	De aardkorst had zich gevormd, en was overal gelijk, en oceanen hadden zich gevormd op vaste stukken aardkorst.	Maken van muziekinstrumenten van klei, stenen en aarde & hiermee Musiceren: Met stenen instrumenten maken, ritmes maken. Klinken ze verschillend? Geluiden in en boven water, verschil temp stenen, hoe komt dit? Wat is een canon? Watercanon: Wolken vol met sneeuw en regen vallen op de aarde neer en vormen de beken, vullen rivieren, stromen kabblend naar de zee. Spieg'len zich in stille en zeer diepe koele wat'ren. Zonneschijn geeft licht en warmte, dampen stijgen op ten hemel en vormen... wolken. Lied La Mer van Trenet: La Mer van Debussy Kinderopera Watermusic. Het libretto kan je zingen met je kinderen.	Lied: Watercanon www.vrijeschoolliederen.nl Charles Trenet - La mer - YouTube Watermusic Kinderopera de Vuurpijl - YouTube

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
EERSTE SPOOR VAN LEVEN	4,1 miljard jaar geleden	Moleculen van mineralen werkten als katalysatoren en brachten chemische reacties voort. Er ontstonden reuzenmoleculen. Deze raakten opgesloten in membranen en vormde de voorlopers van echte cellen. (blz 102 Big History) (grondstoffen voor leven ontstonden) Microben (eencelligen) verschijnen op aarde, bacteriën ontstaan. Ze leven van de energie uit radioactief uranium. Je kunt deze microben niet met het blote oog zien, maar ze zijn wel essentieel voor het leven op aarde: micro-organismen, ook wel microben genoemd. Deze minuscule organismen zitten in de grond, op en in je lichaam, in de zee, noem het maar op. Ze bestaan al drie-en-een-half miljard jaar en hebben zich via evolutie gaandeweg aan het leven op aarde aangepast. Michael Bundt maakte een <u>synthesizerlied over de jacht naar microben</u>. Deze mini-organismen worden dan ook veelvuldig bestudeerd door wetenschappers.	Celdeling van bacteriën nabootsen a.d.h.v. koppeling met Reeks van Fibonacci: <u>luisteren</u>: * (muziek is uiteraard veel later gecomponeerd, maar de muziek kan deze periode illustreren). En met geschikte instrumenten zelf celdelingsproces incl. reeks van Fibonacci, nabootsen. En er een muziekstuk over laten componeren waarin die celdeling wordt geaccentueerd: Musiceren: 2 cellen met een eigen klank, eerst afzonderlijk, daarna samen, daarna wordt die weer verdubbeld etc, dus de klanken worden steeds luider, en er gaan steeds meer kinderen mee musiceren.	<u>Encoding the Fibonacci Sequence Into Music - YouTube</u> Michael Bundt maakte een synthesizerlied over de jacht naar microben.
DE CONTINENTEN ONTSTAAN	3,8 miljard jaar geleden tot 2,5 miljard jaar geleden	Onder de aardkorst, waarop zich ook oceanen bevonden, vormden zich lagen. De aardkorst kwam middels magmastromen onder het oppervlak in beweging. Platen korst gingen botsen en een deel werd in het magma geperst, daardoor kwam magma omhoog en er ontstond een lichtere korst: de continentale korst, die de eerste landmassa vormde tussen de voorlopers van de oceanen die waren ontstaan. Nu bestaat de aarde uit 30% land, dat proces gaat nog steeds door.	Platentektoniek muziek componeren die proces ondersteunt van bijvoorbeeld 2 groepen kinderen die met kledjes (aardlagen) de continentendrift verbeelden, waarbij ze laten zien dat bij hele trage botsing de 2 aardlagen naar beneden buigen in magma-stroom en slenken vormen, en bergen vormen als 2 kledjes elkaar raken en juist door stuwning omhoog raken.	
HET ONTSTAAN VAN HET SUPERCONTINENT	2,5 miljard jaar geleden	Middels platentektoniek had al het land zich verzameld als een superpangea, (Vaalbara) door samensmelting van de kratons Kaapvaal en Pilbara. Daaromheen was het water: de oceaan.	<u>Idem als hierboven.</u>	
		Door verdere continentendrift scheurt deze superpangea open en ontstaan op verschillende delen van de aarde continenten.	<u>Idem als hierboven.</u> Ontwikkelingsverhaal / Muziekstuk componeren met bijvoorbeeld deze ingrediënten: ruisende geluiden voor langzame beweging van de magmastromen, (bijv. verbeeld door bijv. met 2 stukken schuurpapier over elkaar te bewegen) Dan het geluid van schuren van 2 continenten tegen elkaar door kinderen laten verzinnen hoe je dat kan nabootsen, net als een plotselinge aardbeving. Dan een verhaal in de vorm van een compositie laten schrijven en dit verhaal laten ondersteunen met deze geluiden door het verhaal te laten onderstrepen met de benodigde klanken, zodat het een groepje kinderen samen dit verhaal met klank kan opvoeren.	

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
DE EERSTE SPOREN VAN LEVEN, DE EENCelligen, ONTWIKKELEN ZICH TOT STEEDS COMPLEXERE LEVENSVORMEN	Vanaf 2,7 miljard jaar geleden	Leven ontdekt zuurstof: als voorlopers van planten en dieren vingen de eerste levende organismen zonlicht op en zetten dat om in zuurstof middels fotosynthese: sommige orgasmen bezaten bladgroen en zetten koolstofdioxide en water om in zuurstof. Er waren organismen met en zonder bladgroen, en sommige organismen (amoeben bijvoorbeeld) leefden weer van organismen met bladgroen. De eencelligen werden steeds complexer.	Als een plant /bloem muziek kon maken, hoe zou dat klinken? Componeer muziek en laat het klinken.	Bloemenwals uit de Notenkraker Tsjaikovski Puccini: Crisantemi
HET ONTSTAAN VAN ZUURSTOF IN DE ATMOSFEER	2,4 miljard jaar geleden	De organismen mét bladgroen produceerden als het licht was zuurstof, wat opsteeg in de atmosfeer.	Laat de kinderen de stappen van fotosynthese beschrijven, en welke ingrediënten daarbij horen. Dan klanken laten ontwerpen voor ieder ingrediënt, en laat hen samen een muziekstuk ontwerpen die fotosynthese uitlegt in klanken.	
ONTSTAAN VAN ALGEN (MEERCEL-LIGEN) NAAST MICROBEN IN DE ZEE	936 miljoen maar geleden			
ONTSTAAN VAN GRAVERS EN KRUIPERS OP DE ZEEBODEM; VROEGE DIERVORMEN	560 miljoen jaar geleden (Ediacarium)	De zeebodem werd bedekt door matten algen, microben en mogelijk ook de voorlopers van eerste sponzen. Vroege dieren waaronder Kimberella lieten krassen achter op de bodem tijdens het afgrazen van algen op de zeebodem. (Big History blz 128).		(Big History blz 128)
	540 Vroege Cambrium	Ontstaan van geleedpotigen die leken op de voorlopers van trilobieten.		
	530 miljoen jaar geleden	Ontstaan van de eerste landdieren.	Muziek laten ontwerpen die de overgang van water naar land weergeeft, eventueel met zelfgemaakte land en waterinstrumenten.	
	510 miljoen jaar geleden	Ontstaan van eerste vis met schubben.		
CAMBRIUM	500 miljoen jaar geleden	Stekelhuidigen, sponzen en kwalen, zeelie-achtigen, maar ook experimentele levensvormen zoals: Amonalocaris, (1 meter lang, de toppredator van de gemeenschap onder water. Lijkt een soort vis/ kreeft met lange zijvinnen en 2 slurfjes bij de kop. En Wiwaxia en Hallucigenia die ook weer uitstorven.	Voorstelling maken: hoe kunnen deze dieren t.o.v. elkaar klinken. Hydrofoon maken, maak je eigen compositie met watergeluiden.	
ORDOVICIUM	430 miljoen jaar geleden	Basisvormen leven verschijnen, trilobieten en nautilus hoogtepunt.	Raspen, de Nautilus, (Gulden Snede en reeks van Fibonacci) de gulden snede. Bartok (muziek met Gulden snede als uitgangspunt: compositie luisteren.	Bartok (muziek met Gulden snede als uitgangspunt: compositie

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
SILUUR	395 miljoen jaar geleden	Vissen, insecten, landplanten, van water naar lucht, maar ook fossielen gevonden van gewervelde viervoeters, die dus het land opgingen.	4 Temperamenten, aarde, water, vuur en lucht! Blaasinstrumenten, maak eigen bamboefluit, rietjes en water, snaarinstrumenten maken. Popmuziek over dit tijdvak: Soms loont het dus om je aan te passen, ook als band. De Britse band Shriekback is een samenraapsel van leden uit andere bands zoals XTC en Gang of Four. Zij maakten tevens dit lied over een vis die ook wel een levend fossiel wordt genoemd. Dat deze vis zich goed heeft aangepast, blijkt wel. Leden van dezelfde vissenfamilie zwommen miljoenen jaren geleden ook al op aarde rond. Deze mysterieuze vis onder meer in de Indische Oceaan te vinden. Shriekback - Coelacanth (bron muziekweb).	Britse band Shriekback maakte lied over levend fossiel: www.muziekweb.nl
	380 miljoen jaar geleden	Eerste wouden en bomen ontstaan.	Lied kastanje. Feuilles volages.	www.vrijeschoolliederen.nl www.vrijeschoolliederen.nl
DEVOON	345 miljoen jaar geleden	Tijdperk van amfibieën, landplanten verspreiden zich.	Verbeeld in klank de overgang van water naar land, maak een compositie hiervan. Ochterdraga's als muziek Watermusic Handel. Verschillende muziek luisteren over evolutie (zie link muziekweb). Teken op muziek over evolutie.	www.muziekweb.nl
CARBOON	Tot 280 miljoen jaar geleden	Giga varens, vroege reptielen en vliegende insecten. Ontstaan steenkool	Teken op (meditatie)muziek een landschap.	
		Ichtyosaurus verschijnt: een vis met vinnen die geëvolueerde pootjes waren, en ze waren levendbarend, geen eieren!		
PERM	Tot 250 miljoen jaar geleden	Reptielen aan land, cicaden en bijen. Overgang Dennen Loofbomen.	Insectengeluiden maken van papieroorten. Luisteren naar het geluid van Cicaden/hoe kan je geluid Cicaden imiteren en kan je hierover een muziekstuk componeren?	The Bee Schubert

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
	231 miljoen jaar geleden	De eerste dinosauriërs en vogels verschijnen.	Lied: de specht Lied: zwaluwen in het nest Lied: Weet je hoe de merel klinkt? Lied: Roodborstje tikt Canon: Waarom moet de haan Canon • Kom mee naar buiten allemaal! Kom mee naar buiten allemaal, dan zoeken wij de wielewaal! En horen wij die muzikant, dan is zomer weer in 't land. "Dudeldjo" klinkt zijn lied, "dudeldjo" klinkt zijn lied, "dudeldjo" en anders niet! 2. Hij woont in 't dichte eikenbos, gekleed in gouden vederdos. Daar jodelt hij op zijn schalmei, tovert onze harten blij! "Dudeldjo" klinkt zijn lied, "dudeldjo" klinkt zijn lied, "dudeldjo" en anders niet! Kleine vogel (in de winter) De Toorts Haarlem, zingen van allerlei dingen. Lied: Daar komen de dino's aan.	www.vrijeschoolliederen.nl www.vrijeschoolliederen.nl www.vrijeschoolliederen.nl
	225 miljoen jaar geleden	De eerste zoogdieren verschijnen (Adelobasileus).	Lied: Wie komt daar? De Mol.	www.vrijeschoolliederen.nl www.vrijeschoolliederen.nl
TRIAS	220 miljoen jaar geleden	Dinosaurius, leven op land, in lucht en in water.	Naarmate de dinosauriërs groeien wordt het geluid luider, met welk materiaal in de klas kan je een laagste geluid en hoogste geluid maken?	Compositie van Lionel Yu Dinosaurs: N.B. (muziek is veel later gecomponeerd, maar de muziek kan deze periode illustreren)
JURA	Tot 135 miljoen jaar geleden	Grote tijd van de dinosauriërs: ze groeiden enorm, en heersten in de oceanen.	Jachtgeluiden, gevechten onder water, de heerser van de oceaan: onderwatergevechtcompositie maken en opnemen (ook met eigen instrumenten).	

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
KRIJT	65 miljoen jaar geleden	Uitsterven van dinosauriërs en grote reptielen door inslag van planetoïde, slangen en haaien verschijnen.	Slangen horen goed lage trillingsfrequenties: (natuurkundig aspect) muziek laten voelen, trillingen en de natuurkundige kant. Je zou hier ook een verband kunnen leggen met wat er natuurkundig gezien bij geluid gebeurt, en je kan dat ook beeldend laten zien, hoe verschillende klanken verschillende beelden geven, bijvoorbeeld met behulp van ijzervijlsel kan je dit laten zien. Geluid an sich: zelf gehoorzoekers maken met kartonnen bekertjes door de onderbouw Stukje vloeiende slangenmuziek componeren (ook met eigen instrumenten).	
	Ongeveer 16 miljoen jaar geleden 15.800.000 jaar geleden	Oerang oetan verschijnt: onze laatste gemeenschappelijke voorvader.	Video met muziek over evolutie: Je kan op deze muziek laten tekenen op muziek.	Still one of the coolest music videos. Pearl Jam - do the evolution : r/videos www.muziekweb.nl
	Ongeveer 9 miljoen jaar geleden: 8.900.000 jaar geleden	Gorilla verschijnt: onze laatste gemeenschappelijke voorvader.	De kinderen kunnen een muziekstuk componeren die de ontwikkeling van aap naar mens verbeeldt/verklankt.	www.muziekweb.nl
	Ongeveer 7 miljoen jaar geleden: 6600000 jaar geleden	Chimpansee verschijnt: onze laatste gemeenschappelijke voorvader.		
	Ongeveer 6.000.000 jaar geleden	Afsplitsing van de chimpansee; verschijnen van eerste hominin: <i>Salelathropus tchadensis</i> : Tweevoeter, 1 meter hoog, onze laatste gemeenschappelijke voorvader.	Van vierkwartsmaat naar 2 kwartsmaat muziekstuk laten ontwerpen (van viervoeter naar 2 voeter).	

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
TERTIAIR	Tot 2,5 miljoen jaar geleden	Dieren en zoogdieren van nu ontwikkelden zich in deze periode.	Olivier Messian; vogelgeluiden luisteren, en zelf imiteren, ook met zelf gemaakte instrumenten. Toverfluit van Mozart (Papageno) De orgel en de nachtegaal van Händel. Vivaldi: de Distelvink Vaughan-Williams: The Lark Ascending Biber: Sonata Violino Solo Representativa Saint-Saëns Carnaval der Dieren: de Zwaan Op alle bovenstaande muziek kan getekend worden op muziek. * (al bovenbeschreven muziek is uiteraard veel later gecomponeerd, maar de muziek kan deze periode illustreren)	Alle hieronder aangegeven luisterfragmenten zijn afkomstig van: www.imkejellevandam.nl N.B. De Luisterfragmenten en aanbevelingen voor muziekstukken hieronder geven een beeld van de tijd. Je kan daarnaast de context en achtergrond van de compositie geven, want ook dit kan iets over de tijd zeggen wanneer je het tijdvak bespreekt. Nu kan de muziek illustratief zijn voor de fase: Olivier Messian; vogelgeluiden Toverfluit van Mozart (Papageno) De orgel en de nachtegaal van Händel Vivaldi: de Distelvink Vaughan-Williams: The Lark Ascending Biber: Sonata Violino Solo Representativa Saint-Saëns Carnaval der Dieren: de Zwaan
PREHISTORIE START IN HET LAATSTE STUK VAN HET TERTIAIR	3-5 miljoen jaar geleden	Na Salelthropus tchadensis (6 miljoen jaar geleden) verschijnen verdere mensachtigen: Australopithecus Africanus, Homo Erectus, (Neanderthalers) Homo sapiens en Homo Sapiens Sapiens.	Componeer een muziekstuk die de geschiedenis tussen homo erectus en homo sapiens verbeeldt. Lijst en gebruiksaanwijzingen over hoe je prehistorische instrumenten kan maken, geschreven door Anneke Boonstra:	www.muziekweb.nl www.prehistorischdorp.nl

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
PREHISTORIE: TIJD VAN JAGERS EN BOEREN	Tot 3000 jaar geleden	Jagers-verzamelaars - Ontstaan van landbouw en agrarische samenlevingen - Ontstaan van eerste stedelijke gemeenschappen - Hunnenbedden - Trijntje De oertijd, ontstaan van de mens. Tijd van de jagers, rotstekeningen, Steentijd, Bronstijd, IJzertijd. Bron Wiki: Archeologische bronnen wijzen op het begin van de tweede helft van de laatste (de vierde) ijstijd in Europa (ca. 50.000-10.000 voor Christus). De eerste anatomisch moderne mensen verspreidden zich toen over Europa. Het waren jagers, die in hutten en holen woonden, en wier kunstuitingen van magische aard waren, zoals grottekeningen en kleine voorwerpen. Uit deze tijd komen drie soorten instrumenten naar voren: fluiten van voetkootjes, fluiten met toongaten en fluiten gemaakt van holle beenderen. Op afbeeldingen uit die tijd zien we tovenaars met maskers en een muziekboog. De conclusie van wetenschappers is dat muziek als tovermiddel werd gebruikt, als ritueel, waarbij er nauwelijks verschil was tussen gezongen woorden of het produceren van klanken met snorrenbotjes of muziekbogen. De oudste fluiten zouden hebben kunnen dienen als signaalinstrument. De sprong van primitieve signaalfluiten tot fluiten met gaten was enorm, en wijst op het ontstaan van muziek als 'spel', met magische werking. Opmerkelijk is wanneer men de relatie van muziek tot cultuur tracht te bekijken dat er geen volk op aarde is zonder vorm van muziekbeoefening. Er was waarschijnlijk geen duidelijk begin van muziek, maar het evolueerde gestaag vanuit experimenten, doelen en voortschrijdend inzicht, waarbij de mens zich steeds bewuster werd van de mogelijkheden van het gebruik van klank en taal in diverse georganiseerde vormen. Muziek was dus vanaf het begin min of meer geordend geluid, door de mens geproduceerd.	Klanken maken met je stem, trommelen, ritme. Geluiden van de jacht Muziekstuk componeren die jacht verbeeld. Muziekstuk dat de jacht verbeeldt: Joey Roukens muziekstuk Unleashed, wat de jacht verklankt. Lied over Hunnebedden: (uit liedjes van de geschiedenis canon). Voor verder luisterfragmenten verband houdend met de oertijd:	Symfonie 73, Haydn, La chasse. * (muziek is veel later gecomponeerd, maar de muziek kan deze periode illustreren) De nacht op de kale berg, Moessorgski Danse macabre Saint-Saëns Sacre Stravinsky De Hunebedden - YouTube www.canonvannederland.nl www.muziekweb.nl
		Zie tekst natuurvolkeren: (zie rechts) Wiki: Begin van meerstemmigheid. In deze gebieden ontstond, onafhankelijk van elkaar meerstemmigheid (zoals de canon): Polynesië, Melanesië, Indonesië, Achter-Indië en de Filipijnen. Het gebied van de zuidelijke Kaukasus tot Europa, Midden- en Zuid-Afrika	Kinderen maken kennis met meerstemmigheid en ontwerpen zelf meerstemmige muziek. Vanaf deze periode ook starten met canon zingen in de groep, principe van canon uitleggen en zelf canons laten maken. Bij dezen een lijst met canons. Volksliedje: Banaha, canon uit Kongo, Afrika.	www.wikipedia.org/muziek_in_de_oudheid Zingen - Lieder en & lesmateriaal - Vrijeschoollieder en (bron Vrije School Lieder en)

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
oudheid	3000 voor Chr. Tot 500 na Christus	Bron Wiki: Ontstaan van het Schrift. Egyptenaren: Bron Wiki: Muziek in de Egyptische samenleving Het eerste directe bewijs van muziek in <u>het oude Egypte</u> werd echter pas gevonden in de 13de eeuw v. Chr. in de vorm van hiërogliefen. In het Oude Egypte speelden muziek en dans een belangrijke rol in de samenleving naast muziek om te vieren, diende muziek om godheden te eren: uit de Egyptische oudheid zijn diverse hymnen bewaard gebleven. Muziek kwam in alle sociale kringen voor en werd gespeeld in tempels, paleizen, werkplaatsen, boerderijen en zelfs op slagvelden. In het Oude Egypte waren het voornamelijk de slag- en snaarinstrumenten die gebruikt werden. De melodie werd voornamelijk gezongen. Instrumenten en handgeklap dienden als ritmische begeleiding. De <u>crotales</u>, de <u>aulos</u> (Grieks) en de <u>harp</u> waren toen zeer populaire instrumenten. Tempelmuziek Tempelmuziek was vrij eentonig: er klonk een <u>sistrum</u> dat werd begeleid door de stem van zangers of zangeressen. De muziek die op feesten werd gespeeld bestond uit ensembles van instrumenten als de luit, percussie, fluit en kleppen, die begeleid werden door de stemmen van alle aanwezigen. Toonsysteem De melodie in de Oud- Egyptische muziek was waarschijnlijk gebaseerd op een mineur <u>pentatonische toonladder</u> en bestond slechts uit hele toonafstanden, zoals kan worden opgemaakt uit het aantal gaten dat op de fluiten was aangebracht. Dit is echter niet met zekerheid te zeggen, aangezien oude Japanse fluitkunstenaars bewijzen dat het, door de fluit te hellen en de lippen te verplaatsen, theoretisch ook mogelijk is met zo'n fluit verhogingen en verlagingen te spelen. Het is natuurlijk de vraag of men deze techniek in het Oude Egypte kende. Klassieke Oudheid, Grieken en Romeinen: Pentatonische toonladder. Grieken: Heptatonische toonladder: Kunst van de muze (9 dochters Zeus) Romeinen: Diatonische reeks (kerktoonladder) https://youtu.be/1H6meR_ikfl	Lied de Romeinen: (uit liedjes van de geschiedenis canon). Aanleren intervallen, zoals kwint, kwart en prime. Slag en snaarinstrumenten maken, zoals een harp of een instrument van blikjes, of gespannen draad (harp). Waterorgel, panfluit (zelf maken van bamboe) Combinatie met dans Pythagoras, boventonen. Samen aanbieden met stelling van Pythagoras. Partituur maken van bolletjes. Ritmische oefeningen. Lied van Ugarit, (1400 voor Chr.) (eerste bekende liedje gevonden op kleitabletten). Popsong over Mesopotamië: (Je kan hierop tekenen op muziek nadat je hebt uitgelegd waar het lied over gaat. (Relatie leggen met Olivier Messian) Pentatonische en heptatonische toonladder aanleren. (namenlesje, 1e, 2e, 3 , 4e trap). White winter hymnal, fleet fox, pentatonix (ook voor bij de verschillende toonladders, o.a. pentatonisch).	<u>De Romeinse limes - YouTube</u> Aanleren intervallen, zoals kwint, kwart en prime <u>Mesopotamia by The B-52s - Songfacts</u>

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		Bron Wiki: In de periode van de oudheid tot de <u>middeleeuwen</u> werd getracht muziek te verklaren^[2] vanuit mythen. Muziek was van goddelijke oorsprong aan de mens gegeven. In het Bijbelboek <u>Genesis</u> wordt melding gemaakt van ene <u>Jubal</u>, die (als eerste) een vervaardiger was van muziekinstrumenten: <i>hij was een vader van allen die fluit en citer bespelen</i>. Veel later probeerde men het ontstaan van muziek meer vanuit een wetenschappelijk gezichtspunt te verklaren. Zo dacht <u>Charles Darwin</u> dat muziek was ontstaan uit <u>nabootsing</u> van dierengeluiden (vogelzang). Jean-Jacques Rousseau probeerde muziek te verklaren vanuit fixering van geluiden als abstract van de menselijke taal. <u>Carl Stumpf</u>^[4] stelt dat gezang ontstond uit spreken op hogere tonen of uitroepen. Andere theorieën waren dat muziek voortkwam uit het arbeidsritme, waaruit ook de <u>dans</u> verklaard zou kunnen worden. <u>Herbert Spencer</u> beweerde dat muziek een uiting van emoties was. Ook werd beweerd dat muziek vanaf de babytijd al bestaat, omdat een kind vanaf zijn geboorte geluid maakt en ordent. Canon van Nederland: - De ontwikkeling van wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat; - De klassieke vormtaal van de Grieks-Romeinse cultuur; - De groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde; - De Romeinse Limes - De confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa; - De ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten. Wiki: Antieke culturen in China en Nabije Oosten. Bron Wiki: China De Chinezen hadden van oudsher een muzieksysteem waarbij de tonen voortkomen uit een gemeenschappelijke <u>grondtoon</u> en bijbehorende <u>boventonen</u>. De grondtoon werd 3 eeuwen voor Christus bij decreet door de keizer vastgesteld op het fluitgeluid van een aan een zijde afgesloten buis met een lengte van ongeveer 23 cm. Door overblazen verkreeg men de boventonen. Het systeem ging uit van 5 <u>pentatonische</u> tonen, die tevens het verband tussen de hele kosmos, de muziek, de mens en de natuur symboliseerden. Het is daarmee tevens de oudst bekende muzikale volledige kosmologische ordening. De eerste schriftelijke vastlegging van het systeem stamt echter uit de Han-dynastie (206 voor Christus - 220 na Christus).	Muziektheorie en muziekgeschiedenis wanneer je uitlegt welke theorieën er bestaan over hoe muziek is ontstaan. Zelf blaas, slag en snaarinstrumenten maken, bijvoorbeeld door met elastieken of gespannen draden op hout te spannen bijvoorbeeld. Klaspelletjes: (zie link naar hedendaagse) als inspiratie om zelf een klaspelletje te maken op een zelf gemaakt lied. Klassieke Oudheid, Grieken en Romeinen: Pentatonische en heptatonische toonladder aanleren. (namenlesje, 1e,2e,3e , 4e trap). Verschillende toonladders aanbieden, naspelen en simpele muziekinstrumenten maken die deze kunnen spelen. Proefje met stemvork en ijzervijlsel bijv. om zo de trillingen te laten zien bij verschillende klanken en toonladders. Pentatonische en heptatonische toonladder aanleren. (namenlesje, 1e,2e,3e , 4e trap). White winter hymnal, fleet fox, pentatonix (ook voor bij de verschillende toonladders, o.a. pentatonisch).	Klaspelletje - YouTube Klassieke Oudheid, Grieken en Romeinen: Pentatonische toonladder - YouTube

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		Li Ki zegt omstreeks 100 na Christus, dat muziek het 'richtsnoer voor hemel en aarde, het grondbeginsel van evenwicht en harmonie' moet zijn. Yin en yang. Muziek heeft een veelomvattende invloed op het menselijk gevoelsleven. Een kosmologische visie op muziek wordt ongeveer gelijktijdig waargenomen in drie landen: China, Babylon en Egypte. Echter in China wordt de kunstvorm tot grote hoogte doorgevoerd, en blijven tradities vervolgens eeuwen heersen onder de verschillende dynastieën. Bron Wiki: Nabije Oosten en de rol van Mesopotamië Bron Wiki: De belangrijkste periode in de muziekgeschiedenis van het Nabije Oosten loopt van ca. 3500 v.C. tot ca. 400, (globaal vanaf de vroege Bronstijd tot diep in de IJzertijd). De muziek blijft aanvankelijk <u>cultus</u>-gebonden en evolueert pas later naar een <u>esthetische</u> uitdrukingskunst. Dat er weinig van bekend gebleven is hangt samen met de traditie van mondelinge overlevering. <u>Improvisatie</u> speelde een belangrijke rol. Opmerkelijk is wel dat de manier waarop tegen muziek aangekeken wordt in de loop der tijd verandert, maar dat het instrumentarium relatief gelijk blijft gedurende langere periodes. Gezien de centrale ligging van Mesopotamië, heeft dit land grote invloed op de cultuur van de regio, waarin Egypte, Syrië, en Palestina liggen. Zo ook in de muziek, waar de Arabische stammen in het zuiden, de Hethieten, Phrygiërs, Feniciërs, Egyptenaren en Grieken in het westen, de Iraniërs en Indogermaanse stammen in het noorden, en de Aziatische stammen tot aan Indië toe in het oosten. Zo is verklaarbaar waarom muziek-instrumenten uit Mesopotamië in alle omringende streken voorkomen, hoewel ze van elkaar kunnen verschillen door lokale ontwikkeling. Het was normaal dat bij veroveringen de musici van de vijand gespaard bleven, waarbij men de muziek zelve ook als kostbaar en goddelijk goed overnam. Bronnen waaruit diverse bevindingen kunnen worden getrokken zijn van literaire aard (geschriften), maar ook afbeeldingen (op perkamentrollen, kleitabletten en steengravures) en vondsten van instrumenten.	Muziektheorie en muziekgeschiedenis wanneer je uitlegt welke theorieën er bestaan over hoe muziek is ontstaan.	

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		Bron Wiki: Snaarinstrumenten De <u>lier</u> geldt als Soemerisch nationaal instrument, en wordt vanaf 400 v.C. frequent afgebeeld. Evenals de lier is ook de <u>harp</u> een in Soemerië ontwikkeld instrument. De harp bestond uit snaren die over een boog gespannen waren. Een ontwikkeling daaruit voortkomend was de haakharp, waar twee latten of botten met elkaar verbonden werden waartussen als in een winkelhaak snaren werden gespannen. Op afbeeldingen zijn harpen te zien met 4 tot 7 snaren. Mogelijkerwijze zouden er meer snaren op hebben kunnen zitten, vanwege beperkte weergavemogelijkheden (een 'lage resolutie') op de afbeeldingen. De <u>luit</u> (In het Soemerisch: <i>Pantur</i>, in het Grieks: <i>pandura</i>) is ook een klein muziekbooginstrument met snaren. De oorsprong ligt in Babylon. Afbeeldingen vanaf 2000 v.C. laten zien dat de lier vaak door een vrouw bespeeld werd. De Babylonische lier heeft dezelfde vorm als de Assyrische, een lange hals met grepenbord (vgl. de gitaarhals met fretten), met 2 of 3 snaren, en een kleine klankkast in de vorm van een halve bol. Deze was vervaardigd van bijvoorbeeld een schildpaddenschild. Bron Wiki: Blaasinstrumenten Fluiten (lange buis zonder mondstuk, soms met gaten) Dubbelschalmeien (2 tot 4 metalen buisjes zonder mondstuk, soms van zilver, met elk 4 klankgaten, gevonden in opgravingen bij UR I.) Trompetten (rechte taps uitlopende buizen, of horens, of schelpen) duiken pas op in Assyrië (Ninive). Deze werden vermoedelijk als signaalinstrumenten in het leger gebruikt. Slaginstrumenten Hiervan waren er zeer veel soorten: ratels, schellen, bellen, bronzen klokken, handcymbalen, ketelpauken, cilindrische trommels, tamboerijn, grote raamwerktrommels met vel bespannen. De Soemeriërs hadden reeds een kosmische opvatting, waarin het getal een grote rol speelde (verbanden met jaargetijden, seizoenen, planeten). Muziek was vermoedelijk ook gebaseerd op kosmologische verwantschappen of verering. Naast eenstemmigheid schijnt er een soort meerstemmigheid geweest te zijn. Lieren en harpen werden doorgaans met twee handen gespeeld, ook de dubbelschalmei, een Fenicische uitvinding, kon twee stemmen tegelijk vertolken. Op veel afbeeldingen zijn groepen musici te zien, wat suggereert dat er orkestjes waren.	Improviseren in verschillende toonladders. Meeklap compositie maken als ondersteuning van het aanleren van een lied, gemaakt op een gedicht van kinderen en zelf op muziek gezet. Muziektheorie en muziekgeschiedenis wanneer je uitlegt welke theorieën er bestaan over hoe muziek is ontstaan. En welke KOO verbanden er bestaan tussen getal en muziek.	

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		De muziek bij de Grieken Bron Wiki: Uit ca. 1500, een detail van <u>Piero di Cosimo's</u> versie van <u>Perseus</u> die <u>Andromeda</u> redt. Ondanks het klassieke Griekse thema, zijn de instrumenten in handen van de musici een <u>anachronisme</u>. Het lijkt een imaginaire middeleeuwse combinatie van een getokkeld strijkinstrument en een voorloper van de fagot. Overzicht Veel van wat de West-Europese cultuur betreft in termen van filosofie, wetenschap en kunst heeft zijn oorsprong in de cultuur van het oude Griekenland. Met muziek is het niet anders. Muziek speelde een grote rol in de levens van de oude Grieken en was haast alomtegenwoordig in de samenleving, van huwelijk tot begrafenis, de religieuze ceremonie, toneel, volksmuziek en het reciteren van grote epische gedichten als <u>Homerus</u> en anderen. Er zijn belangrijke fragmenten gevonden van genoteerde Griekse muziek en vele literaire toespelingen op muziek, zodat voor een behoorlijk gedeelte duidelijk is hoe de muziek gespeeld en geklonken moet hebben en welke rol muziek speelde in het maatschappelijk leven. Ook het belang van professionele musici verschijnt in de bronnen. Op afbeeldingen (op vazen bijvoorbeeld) staan vele taferelen van musici. Het woord muziek krijgt zelfs in deze cultuur zijn naam, van de <u>muzen</u>, de dochters van <u>Zeus</u>, die symbool staan als de godinnen van het creatieve en intelligente. Bron Wiki: Muziek der sferen Vaak wordt de term <u>muziek der sferen</u> gebruikt en <u>Pythagoras</u> en zijn volgelingen aangehaald, daar die de fundamenten van onze kennis over <u>boventonen</u> (hoe snaren en luchtkolommen trillen en hoe hun boventonen in verhouding tot elkaar staan) versterkten. Belangrijk om te weten is dat de gehele studie van deze zaken bij de Grieken niet gericht was op het spelen van muziek, maar dat het een wiskundige en filosofische beschrijving betrof van hoe het <u>universum</u> in het algemeen werd waargenomen als een constructie die de wetmatigheden en kosmische harmonie (tussen zon, maan, en planeten) weerspiegelde. Mensen zongen en speelden echter instrumenten reeds lang voor Pythagoras, zonder veel besef dat er natuurkundige wetmatigheden of regels aan muziek en samenklanken ten grondslag lagen, en ook na Pythagoras veranderde dat niet veel. De originele Delphische Hymne uitgehakt in Grieks schrift en Delphische Hymne uitgewerkt in notenschrift.	Muziektheorie en muziekgeschiedenis wanneer je uitlegt wat boventonen zijn. En welke KOO verbanden er bestaan tussen getal en muziek.	

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		Ethos <u>Plato</u> riep in de 4e eeuw voor Christus op om de staat te grondvesten naar analogie van de ordening van muziek, net als <u>Confucius</u> honderd jaar eerder in <u>China</u> had gedaan. Het systeem van de muziek werd gebouwd naar model van de kosmologie van het Oosten: bepaalde melodiestructuren hingen samen met bepaalde planeten en daardoor ook met de <u>ethische</u> eigenschappen van de mens, zoals de majesteitelijkheid van <u>Jupiter</u>, de mannelijkheid van <u>Mars</u>, de vrouwelijkheid van <u>Venus</u>, de droefheid van <u>Saturnus</u>. Aristoteles zei in zijn <u>Politeia</u>: "Bij de muzikale modi verschilt de een van de ander, en wie ernaar luisteren, zullen door elk ervan geroerd worden. Enige ervan wekken droefenis, bijvoorbeeld de <u>Mixolydische</u>, andere verzwakken de geest, weer andere bewerken een rustige overtuigende houding, hetgeen men in het bijzonder kan zeggen van de <u>Dorische</u>, terwijl de <u>Frygische</u> geestdrift opwekt". Maar er was geen duidelijk eenstemmige consensus over deze indeling. Waarschijnlijk hebben de Grieken iets gekend dat leek op de Indiase <u>raga's</u> en de Arabische <u>maqams</u>: De Grieken moeten melodische patronen gekend hebben. Bron Wiki: Muziekonderwijs. Hier kan je allemaal mooie Algemene lessen over maken. (Beeld: Pan die Daphnis lesgeeft op de fluit. Kopie van een marmeren beeld door Heliodorus. Ca. 100 v.Chr., gevonden in Pompeii, uit de collectie van het Napels Archeologisch Museum) Bij de Grieken zat muziek, inclusief fluit- en lierspel, in het onderwijspakket, en het werd als een der belangrijkste vakken beschouwd. In <u>Arcadië</u> was muziekles verplicht tot het 30e levensjaar.^[2] Maar betrekkelijk weinig van de muziek werd door beroepsmusici uitgevoerd, en slechts de oude barden die de Homerische eposen voordroegen, zichzelf dikwijls instrumentaal begeleidend, werden als beroepsmusici gezien. Deze barden deden ook aan muziekwedstrijden, en werden doorgaans verwend, en reisden vaak van stad tot stad om op te treden. Toepassingsgebieden Muziek was ook onderdeel van het Drama, waarbij acteurs tevens zongen, reciteerden, en waarbij een koor van achtergrondacteurs commentaren zong. Deze praktijk van strofe, antistrofe, slotzangen en beurtzangen leidde later tot de bar-vorm AAB van de <u>troubadours</u>, Minnezangers en Meesterzangers. In de Middeleeuwen en de Renaissance.	Muziektheorie en muziekgeschiedenis wanneer je uitlegt hoe met muziek verbanden werden gelegd met kosmologie. En welke KOO verbanden er bestaan. Verband met KOO: Muziektheorie en muziekgeschiedenis wanneer je uitlegt hoe het curriculum op de school in de oudheid eruit zag (Trivium / quadrivium) en het muziekonderwijs in het bijzonder.	

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		Muziek was geheel onmisbaar bij plechtigheden, processies, orakelraadplegingen, bij feesten en in de huizen. De meeste muziek was vocaal, omdat de combinatie van tekst en muziek de muziek een duidelijke betekenis gaf. Plato vroeg zich bijvoorbeeld af wat een melodie of ritme zonder tekst zou kunnen betekenen. Hierdoor bleven de instrumenten, die hoofdzakelijk ter ondersteuning van de zang werden gebruikt, in een laag ontwikkelingsstadium steken. Pas na de gouden eeuw van <u>Perikles</u> werden de instrumenten sterk verbeterd en ontstond er belangstelling voor puur instrumentale muziek. Structuur van de muziek De Griekse muziek kenmerkte zich door verschillende toonhoogtes en verschillende duur van tonen. Soms maakten de Grieken ook meerstemmige muziek, maar meestal eenstemmig. Relatie met andere wetenschappen Muziek werd onderdeel van studie voor zowel musici, als theoretici als filosofen, mathematici, geleerden en historici. Nieuwe onderzoeksterreinen als akoestiek, psychologie van de muziekervaring, trillingsfrequenties werden ontgonnen. Historische bronnen Van de Griekse muziek uit de oudheid zijn slechts 11 stukken hetzij op perkament hetzij op stenen gegraveerd, bewaard gebleven, waaronder 2 hymnen aan Apollo, 1 drinklied (<u>Skolion</u>), het <u>Seikilos-lied</u>, geschreven door ene Seikilos in de 1e of 2e eeuw voor Christus, 3 plechtige <u>hymnen</u> van <u>Mesomedes</u> (2e eeuw na C.), de 1e Pythische ode van Pindarus (waarschijnlijk een vervalsing). Opmerkelijk is dat de meeste van de bewaard gebleven stukken vocaal waren, en dat het enige korte instrumentale stuk waarschijnlijk een oefening voor de lierspeler is geweest.^[8] Bron Wiki: De Romeinen namen kennis en gebruiken van de Grieken over. (Van godensysteem tot gebruiken in het Dagelijks leven) Ook bij de manier waarop de Romeinen hun geloof beoefenden, vormden Griekse tradities de basis; de dienst werd gedeeltelijk door een groepje zangers gezongen. Ook bij het oorlog voeren gebruikten de Romeinen muziekinstrumenten zoals blaasinstrumenten van het type <u>hoorn</u> of <u>trompet</u>, het cornu, de lituus en de tuba.		

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		Omdat het Romeinse Rijk zich over een groot gebied uitstrekte was er een voortdurende toevloed en uitwisseling van uitheemse stijlen, uit West- en Noord-Europa, uit Azië, uit Afrika en andere gebieden, zoals het gebied van de Etrusken. Dit zag je ook terug in het gebruik van muziekinstrumenten zoals de opmerkelijke dubbelhobo's van de Perzen en Egyptenaren, die tevens in Rome werden gebruikt. Ook de 'lyra' die de Nubiërs in het Boven-Nijl gebied spelen op de wijze van de oude Grieken duizenden jaren eerder is een voorbeeld van zo'n kruisbestuiving. De invloed van de taal was ook groot: veel vocale muziek nam steeds meer de Latijnse, Romeinse dialecten over, zodat ook de Latijnse teksten, immers de officiële taal, over het hele Romeinse Rijk werden verspreid in de vroeg-christelijke muziek. Bron Wiki: In Noord Europa, waar niet – Christelijke volkeren leefden, zou muziek een rol hebben kunnen gespeeld bij als medium om <u>sagen</u> en <u>legenden</u> over te leveren aan jongere generaties. Maar omdat er geen muzieknotatie bewaard is gebleven weten we dat niet goed. Wel zijn vondsten gedaan bij archeologische opgravingen, waarbij in zowel het Germaanse gebied, het Keltische gebied, en het Frankische gebied diverse instrumenten en afbeeldingen zijn gevonden. Hoogstwaarschijnlijk was muziek ter versterking van rituele handelingen bedoeld. Het instrumentarium was eenvoudig: fluiten, harpjes en diverse trommels. Pas toen het Romeinse Rijk oprukte kwamen invloeden van de romeinse cultuur een groot deel van Europa binnen, echter de grootste invloed ontstond later, door de kerstening van de 'heidense' volkeren. Waarschijnlijk was voor die tijd veel muziek pentatonisch (wat nog terug te horen is in bijvoorbeeld <u>Ierse</u> volksmuziek), of diatonisch. Een instrument als de Schotse <u>doedelzak</u> zou zich in deze periode ontwikkeld hebben uit een varkensblaas met houten of benen pijpjes, waarop verschillende tonen gespeeld konden worden. Hoewel er hoogstwaarschijnlijk veel niet-christelijke muziek bestond, die zelfs tot in de diverse volksmuziek van nu doordrong is er om twee redenen weinig bewaard gebleven: ten eerste de kerstening van Europa, ten tweede het ontbreken van <u>notatie-systemen</u>.		

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
TIJD VAN MONNIKEN EN RIDDERS	Vroege Middeleeuwen 500 - 1000	Bron Wiki: Het ontstaan en de verspreiding van de islam; na 624 - De vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de landbouw-stedelijke cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid; - Het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur.	Lied over Karel de Grote: (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Willibrord: (uit liedjes van de geschiedenis canon).	Alle hieronder aangegeven luisterfragmenten zijn afkomstig van: www.imkejellevandam.nl www.canonvannederland.nl Karel de Grote - YouTube Willibrord - YouTube Kyrie IV (uit Missa IV) / eenstemmig Pierre Abélard - O quanta qualia
TIJD VAN STEDEN EN STATEN	Hoge en late middeleeuwen 1000 tot 1500	Bron Wiki: De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving; - De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden; - Het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben; - De expansie van de christelijke wereld naar buiten toe, onder andere in de vorm van de kruistochten; - Het begin van staatsvorming en centralisatie. Gerelateerde vensters • Hebban olla vogala • De Hanze • Jeroen Bosch • Maria van Bourgondië • Erasmus	Lied Hebban Olla Vogala (uit liedjes van de geschiedenis canon). Eerste gedicht op muziek gezet, met andere tekst. Hebban olla vogala, H Bannink, W Wilmink. Lied Karel V: (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Floris V: (uit liedjes van de geschiedenis canon). rond 1180 eerste molen in Nederland. Lied: zo gaat de molen. Lied: Zagen zagen wiedewiedewagen. Lied: in Holland staat een huis. Lied: Schipper mag ik overvaren. Middeleeuws frans lied over het planten van groente: Willem Wilmink heeft liedjes geschreven over het mirakelspel Mariken van Nimwegen, welke je ook kan zingen met je groep.	Alle hieronder aangegeven luisterfragmenten zijn afkomstig van: www.imkejellevandam.nl Hebban Olla Vogala - YouTube Karel V - YouTube Michiel de Ruyter - YouTube NB: De Luisterfragmenten hieronder geven een beeld van de tijd. Je kan daarnaast de context en achtergrond van de compositie geven, want ook dit kan iets over de tijd zeggen: Middeleeuws Frans lied over het planten van groente: www.dessinemoiunehistoire.net www.muziekweb.nl

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
			De Amsterdamse montessorischool heeft een opera gemaakt over de Vos Reynaerde (geschreven tussen 1257 en 1271). Welke je ook kan zingen met je groep. Opsong van Madonna over Jeanne D'Arc:	Alle hieronder aangegeven luisterfragmenten zijn afkomstig van: www.imkejellevandam.nl Engelse late ME: Hymn to St Magnus (twaalfde eeuw) Alle Psallite Cum Luya (dertiende eeuw) Sumer Is Icumen In (~ 1250) Leonel Power (~ 1375-1445) - Gloria John Dunstable - Quam pulchra es Popsong van Madonna over Jeanne D'Arc: www.songfacts.com Salve, sancta parens (carol) Bourgondische late ME: Guillaume Dufay - Missa Ave regina caelorum Guillaume Dufay - Ave Maris Stella Nederlandse late ME: Muziekvoorbeelden op YouTube. Achtergrondinformatie bij onderstaande muziekvoorbeelden Johannes Ockeghem - Missa Caput (Agnus Dei) Jacob Obrecht - Parce Domine Josquin Des Prez - Adieu mes Amours

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
TIJD VAN ONTDEKKERS EN HERVORMERS	Renaissance/ reformatie/ ontdekkings- reizigers 1500 tot 1600	Bron Wiki: Het begin van de Europese overzeese expansie; - Het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling; - De hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid; - De protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had; - Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat. Gerelateerde vensters • Erasmus • De Opstand • Willem van Oranje • Johan van Oldenbarnevelt Geschiedenis van het volkslied uitleggen (ook van andere landen) in relatie tot vlaggen.	Lied biebelebonseberg. Lied: Schip moet zeilen. Lied Erasmus: (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied van de twee koningskinderen. Auteur onbekend, vóór ca. 1525. Lied Heer Halewijn 1500.	www.vrijeschoolliederen.nl www.vrijeschoolliederen.nl Erasmus - YouTube www.literatuur-geschiedenis.org Opa Zingt: Heer Halewijn - YouTube www.canonvannederland.nl Alle hieronder aangegeven luisterfragmenten zijn afkomstig van bron: www.imkejellevandam.nl NB: De Luisterfragmenten hieronder geven een beeld van de tijd. Je kan daarnaast de context en achtergrond van de compositie geven, want ook dit kan iets over de tijd zeggen: Nederlandse school: Verder: De Frans-Vlaamse school Duitse componisten - Reformatie De Engelse school Instrumentale muziek De Italiaanse school (madrigaal) De Venetiaanse school Contrareformatie - De Romeinse School - Palestrina

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
TIJD VAN REGENTEN EN VORSTEN DE GOUDEN EEUW	1600 - 1700	Bron Wiki: Het streven van vorsten naar absolute macht. De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek. Wereldwijde handel contacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie. De wetenschappelijke revolutie. VOC en WIC De Beemster Hugo de Groot De Statenbijbel Rembrandt De atlas Maior de Blaeu Michiel de Ruyter Christiaan Huygens Spinoza Slavernij	Een kunstwerk maken op de muziek van de vier jaargetijden van Vivaldi. Instrumentale muziek in Nederland en erbuiten: Werkstuk over verschillen Opera, kamermuziek en kerkmuziek. Wat zijn de verschillen? En wat de overeenkomsten? Lied VOC (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied slavenij (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Hugo de Groot (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Rembrandt (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Michiel de Ruyter (uit liedjes van de geschiedenis canon). Vaarderslied uit VOC tijd: Lied al die willen te kap'ren varen Lied Jan Huigen in de Ton. Grote collectie wereldmuziek te beluisteren van dit tijdvak via:	VOC - YouTube Kofi, Slavernij - YouTube Hugo de Groot - YouTube Rembrandt - YouTube Michiel de Ruyter - YouTube Oost-Indisch vaarderslied - YouTube www.liedjemetnaam.nl www.muziekweb.nl NB: De Luisterfragmenten hieronder geven een beeld van de tijd. Je kan daarnaast de context en achtergrond van de compositie geven, want ook dit kan iets over de tijd zeggen: Muziek van de vroege barok <u>Vroege opera</u> <u>Vocale kamermuziek</u> <u>Kerkmuziek</u> <u>Instrumentale muziek</u> Opera en vocale muziek in de late zeventiende eeuw <u>Opera</u> <u>Cantate en lied</u> <u>Kerkmuziek en oratorium</u>

 Musiceren
 Zingen
 Luisteren naar muziek

 Componeren
 Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
 Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

 Teken op muziek
 Dansen op muziek
 Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
				Instrumentale muziek in de late barok <u>Muziek voor toets-instrumenten</u> <u>Muziek voor ensemble</u> De vroege achttiende eeuw Vivaldi Rameau Muziek van J.S. Bach: <u>Bachs instrumentale muziek</u> <u>Bachs vocale muziek</u> <u>Händel</u> NB: De Luisterfragmenten hieronder geven een beeld van de tijd. Je kan daarnaast de context en achtergrond van de compositie geven, want ook dit kan iets over de tijd zeggen: Muziek over Da Vinci door Fragioli: <u>Leonardo Vinci - Opera Artaserse (1730)</u> <u>Domenico Scarlatti - Sonata K 119 L 415</u> <u>C Bach - Keyboard Concerto in E-flat, Op.7 No.5</u>

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
TIJD VAN PRUIKEN EN REVOLUTIES VERLICHTING	1700 - 1800	Bron Wiki: Rationeel optimisme en verlicht denken dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen. Voortbestaan van het ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven (verlicht absolutisme) Uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden trans-Atlantische slavenhandel, en de opkomst van het abolitionisme. De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap VOC en WIC Slavernij Eise Eisinga (relatie met muziek the planets) De patriotten Napoleon Bonaparte Sara Burgerhart Muziektheorie over verschillende muzikale stromingen. Muziektheorie en muziekgeschiedenis wanneer je uitlegt welke theorieën er bestaan over hoe muziek is ontstaan.	Lied buitenhuizen (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Eise Eisinga (uit liedjes van de geschiedenis canon). Omstreeks 1740 lied Altijd is Kortjakje ziek. Naar 18e eeuws volksliedje 's oavonds in een klaer maneschyn " is het lied in de maneschijn ontstaan. Lied: Schuitje Varen Theetje drinken (18e eeuw). Lied / rijm Iene miene mutte (slavenij). Lied over Napoleon: Done with Bonaparte van Mark Knopfler. Muziek over Charles Darwin en zijn evolutietheorie: De Engelse band Chumbawamba verhaalt in de tekst over Darwins innerlijke strijd. Zijn bevindingen stonden namelijk haaks op de religieuze opvattingen waarmee hij werd opgevoed. Chumbawamba – Charlie (bron muziekweb). Natuurlijke selectie is een mechanisme van evolutie. Organismen die beter aangepast zijn aan de omgeving waar in zij leven, hebben meer kans om overlevende nakomelingen voort te brengen. In het volgende nummer van UNKLE gaat de zanger op zoek naar zijn eigen perfecte organisme, in dit geval een vrouw. Op een dag zal hij haar vinden. Ook al heeft deze dame scheve tanden, ze is beeldschoon en uitermate grappig.	Buitenhuizen - YouTube Eise Eisinga - YouTube

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
			UNKLE – Natural Selection Wat er gebeurt als een organisme zich niet voldoende kan aanpassen aan zijn omgeving? Dan zit je als diersoort mooi in de problemen. Uitsterving is dan mogelijk, kijk maar naar de dinosariërs. De exacte reden waarom zij het niet overleefden is nog steeds een discussiepunt, maar wel duidelijk is dat zij 65 miljoen jaar het onderspit moesten delven. Metal blijkt het uitgelezen genre voor een onderwerp als uitsterving. Zo maakten bands als <i>All Out War</i>, <i>Metal Church</i> en <i>Primus</i> er nummers over, maar wij kozen voor Megadeth. <i>Megadeth – Countdown To Extinction</i> (bron muziekweb).	Alle hieronder aangegeven luisterfragmenten zijn afkomstig van: www.canonvannederland.nl Grote collectie wereldmuziek te beluisteren van dit tijdvak via www.muziekweb.nl Grote collectie klassieke muziek van dit tijdvak te beluisteren via www.muziekweb.nl
TIJD VAN BURGERS EN STOOMMACHINES INDUSTRIALISATIE	1800 tot 1900	Bron Wiki: De industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving; - Discussies over de 'sociale kwestie'; - De moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie; - De opkomst van emancipatiebewegingen; - Voortschrijdende democratisering, met deelname van steeds meer mannen en vrouwen aan het politiek proces; - De opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme.	Lied de grondwet: (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Aletta Jacobs: (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Kinderwetje van van Houten: (uit liedjes van de geschiedenis canon). 1890 was Scheveningen geen vissersplaats, daarom kan liedje van zeg ken jij de mosselman, beter zingen dat deze in Arnemuiden woont, dat was wel een vissersplaats toen: Lied: zeg ken jij de mosselman? Lied: 1,2,3,4, Hoedje van papier (omstreeks 1830). Lied omstreeks 1860: Lang zal ze leven.	<i>Berlioz - L'Enfance du Christ</i> <i>Brahms - Ein Deutsches Requiem</i> <i>De Grondwet - YouTube</i> <i>Aletta Jacobs - YouTube</i> <i>Verzet Tegen Kinderarbeid - YouTube</i>

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
		Gerelateerde vensters • <u>Slavernij</u> • <u>Napoleon Bonaparte</u> • <u>Koning Willem I</u> • <u>De eerste spoorlijn</u> • <u>De Grondwet</u> • <u>Max Havelaar</u> • <u>Het Kinderwetje van Van Houten</u> • <u>Vincent van Gogh</u> • <u>Aletta Jacobs</u>	<u>Schubert - Die Forelle.</u> <u>Schubert - Winterreise.</u> <u>Franz Liszt - Die Lorelei.</u> <u>Brahms - Wiegenlied.</u> Lied de eerste spoorlijn (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Napoleon (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied Vincent van Gogh (uit liedjes van de geschiedenis canon). Liedje Berend Botje 1868. Liedje 2 emmertjes waterhalen omstreeks 1850. Leg de geschiedenis van verschillende kinderliedjes uit. Sommige liedjes hebben een slavernij verleden. Dus belangrijk om daar zorgvuldig mee om te gaan. Oude kinderliedjes kunnen onschuldige rijmpjes lijken maar werden soms op een gruwelijke wijze gebruikt. Dus doe eerst onderzoek voordat je het aanleert. www.funx.nl Lied Vader Jacob 1860.	Grote collectie wereldmuziek te beluisteren van dit tijdvak via www.muziekweb.nl Grote collectie klassieke muziek van dit tijdvak te beluisteren via www.muziekweb.nl De Eerste Spoorlijn - YouTube Napoleon - YouTube Vincent van Gogh - YouTube www.liedjemetnaam.nl

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
TIJD VAN WERELD-OORLOGEN	Eerste helft 20e eeuw 1900 tot 1950	Bron Wiki: De rol van moderne propaganda- en communicatie-middelen en vormen van massaorganisatie; - Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaal-socialisme; - De crisis van het wereldkapitalisme; - Het voeren van twee wereldoorlogen; - Racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden; - De Duitse bezetting van Nederland; - Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massa-vernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering; - Vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme. Gerelateerde vensters • De Eerste Wereldoorlog • De Tweede Wereldoorlog • Anne Frank • Indonesië • Anton de Kom Kulturkammer uitleggen in (Algemene) les. Entartete musik uitleggen in les. Muziektheorie over verschillende muzikale stromingen.	In relatie tot WO1: Ravel: pianoconcert voor de linkerhand. Je kan de geschiedenis van dit stuk vertellen. Bela Bartok: Concert voor orkest. Concertgebouworkest - Symphony No. 5 - Shostakovich - Fragment. Willem Pijper - Tweede symfonie. Olivier Messian: Quatuor pour la Fin du temps. Lied Anne Frank (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied de 2e Wereldoorlog (uit liedjes van de geschiedenis canon). Lied schipper mag ik overvaren 1930. Marc groet 's morgens de dingen, gedicht van Paul van Ostayen op muziek. Muziek over 1944 landing op Normandië.	Sjostakovitch strijkkwartetten www.canonvannederland.nl Anne Frank - YouTube De Tweede Wereldoorlog - YouTube www.liedjemetnaam.nl www.muziekweb.nl www.songfacts.com Grote collectie wereldmuziek te beluisteren van dit tijdvak via www.muziekweb.nl Grote collectie klassieke muziek van dit tijdvak te beluisteren via www.muziekweb.nl

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
TIJD VAN TELEVISIE EN COMPUTER	Tweede helft 20e eeuw 1950 – heden	Bron Wiki: De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog; - De dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld; - De eenwording van Europa; - De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen; - De ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen. Gerelateerde vensters • De watersnood • De televisie • Haven van Rotterdam • Annie M.G. Schmidt • Het Caribisch gebied • Srebrenica • Europa • Het Oranjegevoel • De gastarbeiders • Marga Klompé • Kolen en gas Muziektheorie over verschillende muzikale stromingen.	Lied de Televisie (uit liedjes van de geschiedenis canon). Componeren op de computer via programma van Apple. Jimi Hendrix als illustratie voor 1967 Monterey Pop Festival. Lied watersnoodramp (uit liedjes van de geschiedenis canon). Buiten waait de Noorderwind, H Bannink, Annie MG Schmidt. Nog een grote aanrader: allemaal popmuziek met een historisch onderwerp, meestal over een gebeurtenis in dit tijdvak, om samen met je bovenbouw te beluisteren bij een algemene les bijvoorbeeld: Lied Srebrenica.	De Televisie - YouTube Grote collectie wereldmuziek te beluisteren van dit tijdvak via www.muziekweb.nl Grote collectie popmuziek te beluisteren via www.muziekweb.nl Jimi Hendrix - songfacts www.canonvannederland.nl De Watersnood - YouTube www.songfacts.com Srebrenica - YouTube Louis Andriessen (1939 – 2021) De staat van Louis Andriessen Henk Badings (1907 – 1987) Luciano Berio (1925 – 2003) John Cage (1912 – 1992) Philip Glass (1937) Sofia Gubakidze (1931) Simeon ten Holt (1923 – 2012) Willem Jeths (1959) György Kurtág (1926) Ton de Leeuw (1926 – 1996)

■ Musiceren
■ Zingen
■ Luisteren naar muziek

■ Componeren
■ Maken van muziek-instrumenten en hier daarna mee musiceren
■ Om KOO dwarsverbanden mee te leggen

■ Teken op muziek
■ Dansen op muziek
■ Muziektheorie

PERIODE	TIJD	KENMERK PERIODE	ACTIVITEITEN	TE GEBRUIKEN BRONNEN:
				<u>György Ligeti (1923 – 2006)</u> <u>Olivier Messiaen (1908 – 1992)</u> <u>Arvo Pärt (1935)</u> <u>Krzysztof Penderecki (1933 – 2020)</u> <u>Steve Reich (1936)</u> <u>Karlheinz Stockhausen (1928 – 2007)</u> <u>Calliope Tsoupaki (1963)</u> <u>Frank Zappa (1940 – 1993)</u> Grote collectie klassieke muziek van dit tijdvak te beluisteren via <u>www.muziekweb.nl</u> <u>Joey Roukens: Dorian Suite - YouTube</u>

5. Kinderboeken over muziek

Ter inspiratie vind je hier een lijst met prentenboeken, informatieboeken en andere interessante boeken met een muzikale kant voor kinderen om in je voorbereide omgeving te plaatsen en te bespreken.

PRENTENBOEKEN:

Richards, Mary. (2025) *Luister naar muziek*.
Uitgeverij Christofoor (wereldgeschiedenis van muziek)

Brown, Dan. (2020). *Wild symphony*. (Engels).
Uitgeverij: Rodale kids.

Bruna, Dick. (1995). *We hebben een orkest*.
Uitgeverij: Mercis Publishing, B.V.

Dematons, Charlotte, e.a. (2022). *De mooiste verhalen uit de klassieke muziek*. Uitgeverij: Gottmer.

Fagan, Carry. (2022). *Beer wil zingen*. Prentenboek over soorten instrumenten. Uitgeverij: Christofoor.

Lennon, John. (2017). *Imagine*. (Nederlands).
Prachtig sfeerboek over vrede op basis van lied Imagine.
Uitgeverij: Leopold.

Prokofjev, Sergej. (2010). *Peter en de wolf*. Met CD,
verteld door Paul de Leeuw. Uitgeverij: Gottmer.

Nieuwe muziekserie Christofoor: Muziekverhalen of Verhalenorkest. Bijvoorbeeld: Het zwanenmeer, de notenkraker.

Richards, Mary. (2023). *Luister naar de muziek*.
Een muzikale reis door de tijd. Uitgeverij: Christofoor.

INFORMATIEBOEKEN:

Bruillon, Flora. (2007). *Muziekinstrumenten*.
Uitgeverij: Zuidnederlandse uitgeverij.

Schipper, Jeroen. (2021). *Willewete-muziek*.
Uitgeverij: Clavis.

DIGITAAL LUISTERBOEK:

Prokofjev, Sergej. (2010). *Peter en de wolf*. Met CD,
verteld door Paul de Leeuw. Uitgeverij: Gottmer.

Sendak, Maurice. (2014). *Max en de Maximonsters*.
Vorgelezen door Loes Haverkort en muziek van
Jesse Broekman. Uitgeverij: Rubinstein.

6. Literatuurlijst.

PRIMAIRE MONTESSORI LITERATUUR:

Montessori, M. (2016). *De methode. De ontdekking van het kind. (Hoofdstuk 9: Ontwikkeling van het oog en het oor.* Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.

Montessori, M. (2023). *Zelfopvoeding voor het kind in de midden- en bovenbouw. Deel 2. (Deel VI: Muziek).* Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.

Montessori, M. (2020). *The Montessori approach to music.* Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company. (Waarin het gedachtengoed van Anna Maccheroni t.a.v. muziek is opgenomen)

Montessori, M. (2019). *Brein van het jonge kind.* Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.

SECUNDAIRE MONTESSORI LITERATUUR:

Johnson, M. (2021). *Making music in Montessori.* London: Rowman & Littlefield -> uitvoerig uitgewerkt boek met veel inspiratie voor muziekonderwijs op de montessorischool.

Miller, K, Jean. (1999). *Montessori Music. Sensorial Exploration and Notation with the Bells*

Lillard, Stoll, Angelina. (2017). *Science behind the genius.* New York: Oxford University Press.

ANDERE INTERESSANTE BOEKEN:

Biesta, G. (2012). *Goed Onderwijs en de Cultuur van het Meten.* Den Haag: Koninklijke Boom uitgevers.

Hall, van Constance. (2015). *Big history, een vakoverschrijdende oriëntatie op de wetenschappen.* Meppel: Koninklijke Boom-uitgevers. (gebruikt als een van de bronnen voor de tijdlijn van het leven)

INTERESSANTE ARTIKELLEN:

Montessori, Mario. (1956). *Man's spiritual expressions: language and music*

Montessori Mededelingen, Mei- juni 2022, Thema: Muziek

Bellenliedjes/ boek: B. Mol

DVD'S, FILMPJES ED.:

Film: Maria Montessori 2024 met J. Trinca, L.Bekhti, E. Di Ronza, van L. odorov. In deze film is ook een stuk opgenomen waar wordt gemusiceerd met kinderen, wat een interpretatie van het werk van Anna Maccaroni en Maria Montessori kan geven.

DVD: Sanford & Judy Jones. (2004). *Music & Movement Instructional for Montessori Teachers.* Youth Opera International, inc.

ONDERZOEK:

Door Mark Mieras: www.meermuziekindeklas.nl

SITES:

www.imkejellevandam.nl

www.prehistorischdorp.nl
Gebruiksaanwijzingen over hoe je prehistorische instrumenten kan maken, geschreven door Anneke Boonstra

www.muziekweb.nl

www.vrijeschoolliederen.nl
Zingen - Liederen & lesmateriaal - Vrijeschoolliederen

Er bestaan verschillende sites waar je online noten kan leren lezen en een muziekinstrument kan leren bespelen, zodat dit eventueel ook op school kan gebeuren. Check per site wel of de didactiek en pedagogiek kleurt bij de manier hoe jullie dat op school willen aanbieden.

Liedjes van de geschiedenis canon:
www.canonvannederland.nl

7. Over de schrijvers

Dit document is geschreven door Anique van Neer, Joëlle de Groot en Anastasia Dingarten.

Anique van Neer geeft haar input vanuit het werkveld als vakbekwame montessorileidster in de bovenbouw van de Bussumse montessorischool en als muziekexpert als 1e violist.

Joëlle de Groot, montessori-opleider, hogeschooldocent, onderwijskundige en beeldcoach aan de Hogeschool Rotterdam, werkt 32 jaar binnen montessori-opvoeding en -onderwijs, zie haar LinkedIn.

Drs. Anastasia Dingarten is montessori-opleider, filosoof, ethicus en hogeschooldocent verbonden aan de Hogeschool van Utrecht en per 1 augustus 2025 aan de Hogeschool van Amsterdam en werkt 32 jaar binnen montessori-opvoeding en -onderwijs.

Joëlle de Groot en Anastasia Dingarten zijn lid van het netwerk opleiders en ontwikkelaars van de NMV.

Montessori & Muziek
Juni 2025

Colofon

Nederlandse Montessori
Vereniging
www.montessori.nl

Vormgeving:
Vrhl Content en Creatie BV
Vrhl.nl

Coverfoto:
Montessori Nienhuis

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever - Nederlandse Montessori Vereniging®